

İslam Öncesi Arap Mitolojisi

İbrahim USTA, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2015, 224 s.

Zeynep ÖZKANLI*

Geliş Tarihi: 14. 11. 2018, Kabul Tarihi: 19. 11. 2018

Din, dil, edebiyat, felsefe ve tarih gibi konuların, dayandığı en eski kaynak olma özelliği taşıyan mitler, ait oldukları milletlerin fikrî, sosyal ve kültürel değerlerini de yansıtmaları sebebiyle büyük bir öneme sahiptir. İlkel toplumların geçmiş ve gelecek ile bağ kurma, içinde yaşadıkları dünyayı tanıma ve tanımlandırma çabasından doğan mitler, doğudan batıya hemen hemen her kültürde var olmuştur. Buna rağmen mitoloji dendiğinde aklımıza ilk gelen Yunan ve Roma'dır. Bunun sebebi bu iki millete ait mitolojik malzemelerin özellikle günümüz batı edebiyatına ve sanatına kaynaklık etmesidir. Öyle ki edebiyatta yenileşmenin batı etkisi ile başladığı Arap edebiyatında dahi Yunan mitolojik unsurlarını görmek mümkündür. Nitekim 1932 yılında Apollo Grubu adı ile ortaya çıkan edebiyat oluşumuna ismini veren de Yunan mitolojisinde, ışığın ve sanatın tanrısı Apollon'dur. Bu bağlamda zengin bir kültüre sahip olan Arap toplumlarının da mitolojik bir geçmişinin var olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Ancak Arap Mitolojisi alanında müstakil bir çalışmanın yapılmamış olması Araplarda

* Arş. Gör., Kastamonu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Arap Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, (zeynepozkanli@yahoo.com).

mitolojinin var olmadığı algısını yaratmıştır. Bu bağlamda “Araplarda mitolojinin olmadığı anlayışını irdelemek” ve “Arap mitolojisi ile alakalı hiçbir kaynağın olmamasından doğan boşluğu doldurmak” (s.7-8) olarak iki önemli amaca hizmet etmesi hasebiyle, “İslam Öncesi Arap Mitolojisi” adlı kitap büyük bir öneme sahiptir.

Yazar, Giriş kısmında Mitoloji ilminin ortaya çıkmasını etkileyen sosyal ve kültürel faktörlere değinerek, Arap coğrafyasının sınırlarından ve tarihi dönemlerinden bahsetmiştir(s.9-12). Bu bilgilere ek olarak Arap mitolojisinin yok denecek kadar az olmasını bazı sebeplere bağlamıştır;

“Mitoloji denildiğinde akla ilk gelenin Yunan mitolojisi olmasının birtakım sebepleri vardır. Gerek uygarlıklar beşiği olarak kabul gören Anadolu ve gerekse insan ırkının anavatanı olarak kabul görülen Mezopotamya gibi bölgelerde, geçmişe ışık tutacak bilgi ve belgeleri ortaya çıkaracak olan tablet veya bilimum yazılı gereçlerin henüz kazı yapılmaması sebebiyle ortaya çıkmaması; buna ek olarak da Sâmi ve Âri ırklarının düşünce dünyasının farklılıkları bu sebeplerin başında gelenlerdendir. Diğer sebepler arasında da Âri ırklarda hayal dünyasının çok geniş olması ve buna karşın Sâmi ırklardaki görselliğe verilen ehemmiyet, Arap ırkının yazıya yakın bir zamanda geçmiş olması gibi maddeleri zikretmek mümkündür (s.10).”

Eserin birinci bölümü “Tanım, Kapsam ve İçerik Açısından Mitoloji” ve “Ustûre / Esâtîr Kelimesinin Etimolojik Kökeni Üzerine” adlarını taşıyan iki başlıktan oluşmuştur. İlk başlık altında mitolojinin tanımına, bölümlerine, işlevlerine, mitlerin ortaya çıkışı ile ilgili bir takım teorilere, mitolojinin diğer edebi türler ile ilişkisinden doğan efsane, masal ve destana dair bilgilere yer verilmiştir. (s.13-23) İkinci başlık altında ise mitoloji kelimesinin doğu dillerindeki anlamına değinildikten sonra, özellikle bu kelimenin Arap dilindeki karşılığına dair doğulu ilim adamlarının yorum ve görüşlerine yer verilerek açıklamalarda bulunulmuştur. (s.24-27) Yukarıda bahsi geçen bilgiler bağlamında, yazarın eserini kaleme alırken yalnız mitolojiye dair belli bir bilgi birikimi olan kesimi değil aynı zamanda bu alana dair hiçbir bilgisi bulunmayan okuyucularını da düşündüğünü söyleyebiliriz.

Eserin ikinci bölümü iki temel başlıktan oluşmaktadır. Bunlardan ilki Arapların yaşam tarzı, siyasi ve idari yapıları, toplumsal ve kültürel değerleri ile dini inanışları hakkında bilgilere yer verilen “Arap kimdir/ Nedir?” İkincisi ise Arapların Mısır, Sümer, Asur, Keldânî, Yunan ve Roma gibi milletler ile olan ilişkilerine dair bilgilerin verildiği “Arapların diğer milletlerle ilişkileri” adlarını taşır (s.30-40).

Eserin üçüncü bölümünde, Arap düşüncesinin başlangıcı hakkında bilgilere yer verilmiştir(s.41-52).Yazarın bu bölümde müsteşriklerin “Araplar, akli da midesi de boş bir millettir” şeklindeki iddiasını, birtakım sebepler çerçevesinde, çeşitli çıkarımlara ve kıyaslamalara yer vererek reddetmiştir.

“Arap Mitolojisi Figürleri” başlığını taşıyan, eserin dördüncü bölümünde ise yazar kahramanlar, kâhinler, tanrılar, cin ve inanışları (cinlerin yerleşim yerleri ve cin hikâyeleri) tabiatüstü varlıklar, hayvanlar, kutsal yıldız ve gezegenler son olarak kutsal yer ve mekânlara dair bilgilere yer vermiştir (s.53-208).

Sonuç bölümünde(s.210-211), Arap mitolojisinin Yunan mitolojisine nispeten daha zayıf olduğu ifade edilerek, bu durum bazı sebeplere bağlanmıştır;

1-Arap toplumunun yazıya geç bir dönemde geçmiştir ve bunun bir sonucu olarak atalarının haberlerini kayıt altına alamamışlardır.

2-Eski Arap hayatını tasvir eden eserlere gerekli önem gösterilmemesi neticesinde bazıları yok olmuştur.

3-Tedvin sürecine denk gelen kabileler arası savaşlarda, bu kabilelere ait olan birtakım rivayetlerin taassup sebebiyle değiştirilmiş veya yok edilmiştir.

4-Bazı Arap topluluklarına dair mitler, diğer topluluklara yayılmayarak zaman içerisinde unutulmuştur.

5-İbn Haldun gibi bazı âlimlere göre mitoloji ile iştilal etmek faydasız görülmüş ve bu sebepten ötürü bu ilim dalına gerekli ihtimam gösterilmemiştir.